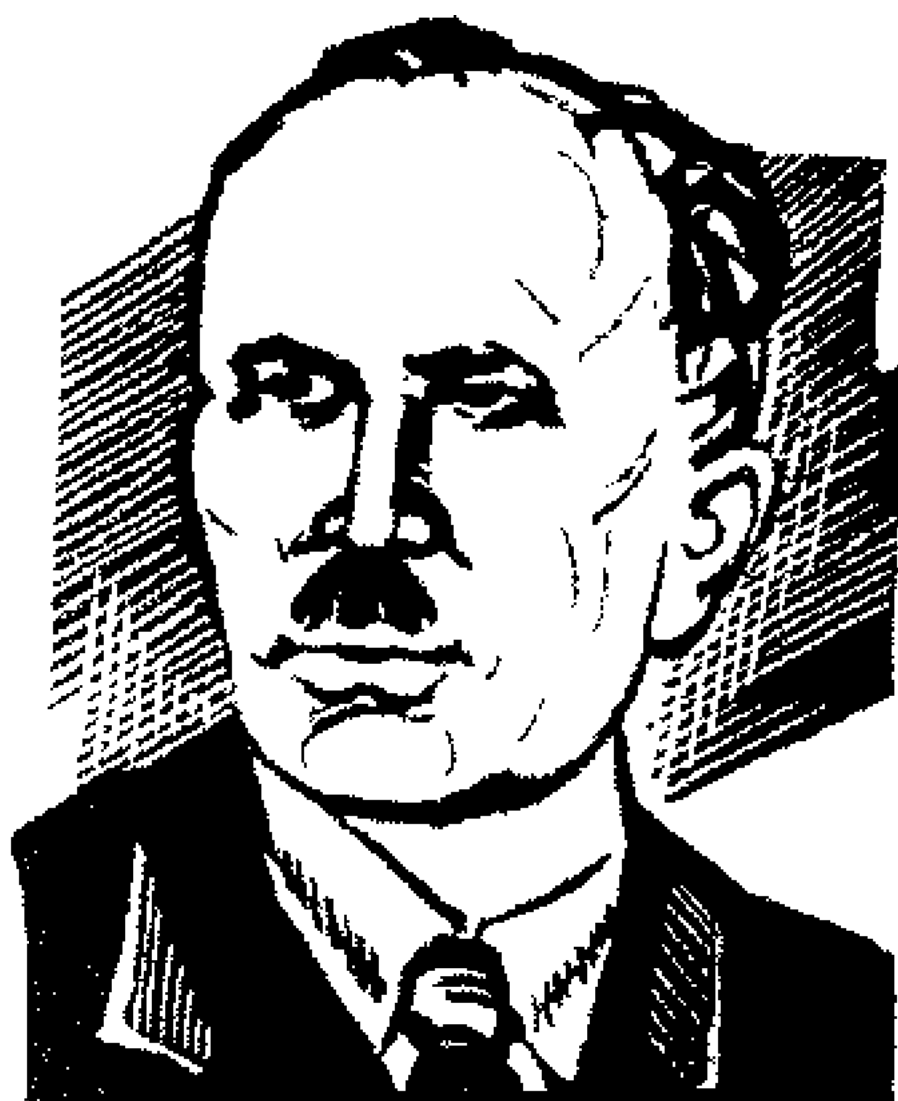

ІСТОРІЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 908 (477)

Йосип СВИНКО

ЮРІЙ ПОЛЯНСЬКИЙ – ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГЕОЛОГ,
ГЕОМОРФОЛОГ І АРХЕОЛОГ

Художник Я. Омелян

Юрій Полянський відноситься до когорти тих українських вчених, на долю яких випало пережити дві світові війни, які лавиною прокотились по нашому краю у ХХ столітті. Ці війни не тільки зламали його життєвий шлях, перешкодили здійсненню юнацьких мрій, але й змусили взятись за зброю, щоб захищати свій рідний край від нападників і врешті-решт змусили його покинути свою Батьківщину і перебраться в далекі чужі краї, рятуючись від жорстокого тоталітарного комуністичного режиму. Але й там, далеко від Батьківщини, серед чужинців, працюючи тривалий час на важких фізичних роботах, він не втратив інтересу до науки і самовідданою працею здобув визнання та відповідні посади в науковому світі чужої країни, написавши кілька десятків книг і наукових статей з геології та географії Аргентини, яка за життя надала йому притулок, а після смерті прийняла у свою землю.

На початку своєї наукової діяльності у 20-30-ті роки він вніс вагомий вклад у пізнання палеогеоморфології, стратиграфії плейстоцену та

археології палеоліту Поділля. Його ім'я було добре відомим і шанованим, але згодом, в роки тоталітарного режиму, повністю викресленим з наукового обігу з тавром так званого "ворога народу". Це й стало причиною того, що ще й тепер, на тринадцятому році від проголошення незалежності України мало кому з науковців-спеціалістів відоме ім'я цього талановитого вченого, а тим більше широкому загалу наших співвітчизників. За останні роки і наукових виданнях появилася лише декілька невеликих заміток про його життєвий шлях і наукову діяльність [5,11,13,14]. Це зумовлено перш за все тим, що робити огляд наукової діяльності Ю. Полянського надзвичайно важко, бо в Україні його праці були вилучені з бібліотек, а ті, що написані в Аргентині іспанською та англійською мовами нам недоступні. Біографічних даних про вченого теж дуже мало.

В даній статті нами зроблено спробу зібрати по крупинках все, що зафіксовано у вітчизняній науковій літературі, Львівському і Тернопільському архівах, а також спогади людей з близького оточення вченого і зробити короткий огляд його життєвого шляху та наукової діяльності. Почнемо з життєпису.

Юрій Полянський народився 6 березня 1892 року в с. Жовтанці тепер Кам'янка-Бузького району Львівської області у родині священика. Середню освіту здобув у старовинному українському місті Ярославі (тепер Польща). Навчався на філософському факультеті Віденського, а пізніше Львівського університетів. На жаль, роки навчання в гімназії та Віденському і Львівському університетах, як і перші кроки самостійного наукового життя Ю. Полянського поки що не досліджені.

На початку Першої світової війни його мобілізували в австрійську армію, де він служив поручником у гарматному полку. Влітку 1918 р., коли Австро-Угорська імперія почала розпадатися, Юрій Полянський, разом з іншими українськими патріотами (Д. Паліївим, Л. Огоновським, Д. Вітовським, П. Бубелою, В. Старосольським, Н. Гірняком, І. Рудницьким та ін.) створюють підпільний Військовий Комітет. Цей комітет всього за кілька місяців провів величезну підготовчу роботу, що дало можливість 1 листопада 1918 року здійснити так званий листопадовий здвиг і проголосити у Львові Західно-Українську Народну Республіку. З перших днів листопада починається запекла боротьба українців з поляками за Львів, за Східну Галичину. Батарея гармат Ю. Полянського брала безпосередню участь в боях за Львів, обстрілювала з Високого замку квартали міста, зайняті поляками. В кінці грудня і на початку січня 1919 року, при організації Української Галицької Армії (УГА), батарея Ю. Полянського була включена у військову групу Схід, яка невдовзі була перетворена в Золочівську бригаду і брала участь у багатьох боях з поляками під Львовом. Після розвалу УГА та розпуску корпусу Січових Стрільців, весною 1920 р. Ю. Полянський як і багато інших його товаришів повертається до окупованого поляками Львова, інші військовики перебрались до Відня і Праги. Але вони не могли примиритися з крахом визвольних змагань і в кінці серпня 1920 р. у Львові і Празі створюють осередки Української Військової Організації (УВО). У Львові створюється Начальна Команда УВО до складу якої разом з іншими патріотами входить і Ю. Полянський. НК УВО мала завдання проводити організаційні і бойові дії УВО в Галичині, а також утримувати зв'язки з українськими політичними партіями і середовищами довкола урядів УНР і ЗУНР [5]. З УВО, як відомо, у 1929 р. виросла Організація Українських Націоналістів (ОУН). Але з невідомих нам причин у міжвоєнний період Ю. Полянський у політичному житті активної участі не брав.

Влітку 1920 р. Ю. Полянський влаштовується вчителем в Академічну гімназію у Львові, одночасно його зараховують у штат музею Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) і він інтенсивно займається навчальною та науковою роботою. Починаючи з 1923 року Ю. Полянський щорічно проводить довготривалі польові дослідження головним чином у Тернопільському Придністров'ї, збирає багатий джерельний матеріал з геології та археології, що ліг в основу усіх подальших його наукових висновків та поповнив фонди і експозиції музею НТШ. Його дослідженням у Придністров'ї у значній мірі сприяло те, що тут у с. Новосілка Костюкова Заліщицького повіту він мав можливість часто зупинятися і жити в родині місцевого священика Омеляна Боярського дочка якого Марія стала дружиною Ю. Полянського. Тут він збирає матеріал і пише свою першу наукову роботу [7], проводить археологічні розкопки.

У 1927 р. за значні досягнення в науковій роботі Ю. Полянського обирають дійсним членом НТШ.

Завдяки наполегливій праці Ю. Полянського, І. Труша, І. Раковського, М. Мельника та інших працівників музею НТШ поступово розширився і у 1928 р. його розділено на два окремі: етнографічний та природничий. Директором останнього призначено Ю. Полянського. З цього часу він стає постійним учасником засідань математично-природописно-лікарської секції, фізіографічної, науково-технічної та інших комісій Товариства. У питаннях розгортання музейної справи Ю. Полянський співпрацює з дійсним членом НТШ з 1920 р., вихідцем з Тернопільщини редактором "Фізіографічного збірника" М. Мельником. У 1927 р. відбувся II з'їзд українських природознавців. На ньому М. Мельник закликав українську інтелігенцію – вчителів, науковців, священиків – взяти участь у систематичному дослідженні природи України і всебічному представленні її в музеї. Тут же він давав свої рекомендації щодо збирання і опису матеріалів з усіх ділянок природознавства. Особливо наголошуючи, що кожен знайдений предмет (зв'яздя праці, гірська порода, скам'янілі рештки організмів) повинен мати як найповніший опис місця збору, щоби при повторному відвідуванні цього місця дослідниками, його можна було легко відшукати [12].

У червні 1927 р. на одній з нарад II Конгресу слов'янських географів у Львові Юрій Полянський вперше познайомився з В. Кубійовичем. З цього часу їхня дружба тривала аж до смерті Ю. Полянського у 1975 р. Ця дружба у значній мірі сприяла у становленні В. Кубійовича як географа України і українського антропогеографа. "Разом з В. Кубійовичем упродовж двадцяти років (1927-1947) вони утворювали своєрідний географічний дует: Ю. Полянський очолював природничо-географічну, а В. Кубійович – антропо-географічну складову західноукраїнської географії. Ю. Полянський був ніби передавальною ланкою між С. Рудницьким і В. Кубійовичем" – пише відомий дослідник наукової спадщини В. Кубійовича О. Шаблій [15].

В 1931-33 рр. Ю. Полянський, на пропозицію Бюро Меліорації Полісся, займався вивченням геологічної будови Західного Полісся. За короткий час він здійснив збори й вивчення сучасної й викопної фауни моллюсків, уточнив стратиграфію антропогену, виявив найхарактерніші риси геологічної будови, склав три листи геологічної карти цього регіону у масштабі 1:100000 (Брест-Литовський, Любешів, Ветли).

Паралельно з науковою роботою Ю. Полянський у 20-30-ті роки займався педагогічною діяльністю: з 1920 по 1937 р. він працював на посаді вчителя ("професора") Першої Львівської академічної гімназії, де викладав переважно географію й історію; у 1921-23 рр. читав лекції з географії і проводив лабораторні заняття й екскурсії студентам Українського Тясмного Університету, викладав основи антропології слухачам Греко-Католицької Богословської Академії у Львові (1937-1939 рр.), працював шкільним візитатором (інспектором). Власне період з 1923 по 1939 р. був чи найбільш насиченим і продуктивним в житті Ю. Полянського, саме в цей період він проявив себе як талановитий дослідник в галузі геології, геоморфології, палеогеографії та археології. Але ця плідна робота на користь української науки була перервана радянською окупацією Галичини у вересні 1939 року. 22 вересня більшовики зайняли Львів. Почалась тотальна перебудова всього до тогочасного життя, арешти українських патріотів. Ю. Полянського арешт обминув, мабуть тому, що у 30-ті роки він практично відійшов від політики і займався виключно науковою та педагогічною діяльністю. Навпаки, його як відомого вченого і педагога з великим досвідом, призначили завідувачем кафедри географії Львівського університету, обрали професором, а згодом 14 березня 1941 р. вчена рада університету одногolosно присвоїла йому вчений ступінь доктора географічних наук. Однак працювати йому було дуже важко. В університеті почалися арешти, у вересні 1940 р. було арештовано 59 студентів, а вже у січні 1941 р. 42 з них було засуджено до розстрілу [2]. З іншого боку, польська професура, а вона переважала у професорсько-викладацькому складі, перейшла у глуху опозицію щодо вивчення і вживання української мови, хоч більшість з них знало її. В цих умовах Ю. Полянський проявив неабияку витримку і толерантність. Як згадує один з відомих тодішніх польських професорів університету А. Ян, він доброзичливо ставився до поляків, ненавидів нову владу і нових прибульців, але з цим мусив більше ховатися, ніж поляки [15].

22 червня 1941 р. почалась війна між Радянським Союзом і фашистською Німеччиною. 30 червня, в перший день німецької окупації Львова, тут було проголошено відновлення Української держави на чолі з Ярославом Стецьком. В цей же день Ю. Полянського призначають Головою Тимчасової Управи (бургомістром) м. Львова. На цій посаді він перебував до 10 вересня 1941 р. і займався головним чином кадровими питаннями, налагодженням харчування, електро- і газопостачання м. Львова тощо [5]. Він зробив спробу відкрити Львівський університет, призначивши на посаду ректора В. Сімовича. В. Сімович і Ю. Полянський та І. Крип'якевич доклали багато зусиль, щоб зберегти майно університету, допомагали вченим із Наддніпрянщини. Однак наприкінці серпня 1941 р. владу в університеті перебрав референт науки в Генеральній Губернії, і незабаром університет закрили [1, с. 64]. Після звільнення з посади бургомистра Ю. Полянський приступив до роботи у шкільній адміністрації Львова. Одночасно виконував важливу функцію в Українському Центральному Комітеті (УЦК), який уже з 1940 р. очолював В. Кубійович у

Кракові.

У 1943 р. з наближенням радянських військ до Львова Ю. Полянський з сім'єю переїжджає спочатку до Кракова, потім до Відня, де очолює представництво УЦК в Австрії. У квітні 1945 р. емігрує у Баварію, проживає деякий час в с. Ауфкірх, а після перенесення Українського Вільного Університету з Праги до Мюнхена стає в ньому професором географії, викладаючи її також в університеті УНРРА (Міжнародному Вільному Університеті для біженців зі Східної Європи), бере участь у відновленні діяльності НТШ.

У 1947 р. Ю. Полянський переїжджає до Аргентини у Буенос-Айрес, де вже працював його брат. Чужина зустріла його неласкаво. Європейські дипломи тут не визнавалися, потрібно було починати все спочатку, а йому йшов уже 55-й рік. Чотири місяці не міг знайти роботи за фахом, згодом влаштовується у Державній геологічній службі, де працює на різних посадах майже десять років (до 1956 р.), польові дослідження проводить в основному в Андах (в пустелі Мендоза, та на висоті 2-4 тис. м н.р.м.), в копальнях олова, тальку, азбесту і серпентину. В 1956 р. його вже відомого знавця геології Аргентини, запросили звичайним професором державного університету в Буенос-Айресі. На цій посаді він пропрацював до 1967 р., пізніше виконував обов'язки пленарного професора з геології.

Помер Юрій Полянський від серцевого нападу в Буенос-Айресі 19 липня 1975 року, залишивши дочку і сина, дружина Марія померла раніше. Згодом дочка переїхала до США і там померла. Син за неперевіреними даними переїхав до Іспанії.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Геолого-географічні дослідження

Науковою діяльністю Ю. Полянський почав займатися порівняно пізно, у 28-30 років, цьому завадила Перша світова війна, в подіях якої він брав активну участь. Але звійшовши в науку він з самого початку чітко визначив предмет своїх досліджень і основні завдання. Головним його зацікавленням стала четвертинна геологія (стратиграфія плейстоценових відкладів, умови їх нагромадження, проблеми геоморфології, неотектоніка). У вступній частині до своєї основної праці з геології та географії Поділля "Подільські етюди" він писав: "Моїм завданням буде в першу чергу устійнити і розбудувати стратиграфію плейстоцену, усталити чергові зміни фльори і фауни, клімату і палеоліту, а відтак, спираючись на новім фактичнім матеріалі, розв'язати головні питання морфогенези Поділля" [8, с.3]. у зв'язку з тим, що плейстоценові відклади вміщують сліди життєдіяльності людей кам'яного віку, в нього виникла необхідність у ґрунтовному дослідженні палеоліту. Це, на перший погляд, побічне завдання ним було виконане на такому високому професійному рівні, що Ю. Полянського поправу вважають "батьком західноподільського палеоліту" [6].

Польові дослідження Ю. Полянського відзначались детальністю, систематичністю і комплексним підходом до вирішення проблем. До польових робіт він готувався дуже ретельно, багато часу приділяв вивченню картографічних матеріалів та наукової літератури, але відносився до них критично. "Плейстоцен Поділля розглядано тоді лиш схематично і, так сказати, трохи недбало" – писав він [8, с.1]. До обробки зібраних в полі матеріалів він залучав спеціалістів з інших галузей науки (археолога С. Круковського, зоолога В. Поліського, ботаніка С. Кульчинського та ін), завдяки цьому його дослідження набули комплексного характеру. Все це дало можливість Ю. Полянському прийти до ряду важливих висновків з геології, морфогенезу та археології палеоліту Поділля.

Основним об'єктом дослідження Ю. Полянського були плейстоценові відклади, особливо леси, які на Поділлі потужним чохлам покривають вододіли, схили й тераси в річкових долинах. Ю. Полянський вперше поділив цей покрив на три окремі різновікові горизонти, розділені або викопними ґрунтами або перервами в осадконагромадженні; охарактеризував ці горизонти фауною. Утворення лесових відкладів пов'язував з холодними і сухими льодовиковими періодами, а викопні ґрунти – з теплими і вологими міжльодовиковими епохами. З останніми він пов'язував також утворення травертинів, які зустрічаються на схилах річкових долин і балок.

Вивчаючи тераси Дністра Ю. Полянський першим розмежував тут дві високі тераси: найдавнішу (шосту за його нумерацією) складену карпатською галькою та п'яту, що вкочає червоний пісковик нижнього девону, а також показав тісний зв'язок між терасами Дністра і найновішими тектонічними рухами Західного Поділля.

На думку Ю. Полянського, протягом плейстоцену територія Західного Поділля зазнала два етапи підняття, з якими зв'язані два ерозійні цикли. Перше підняття відбулося у ранньому плейстоцені у міндель-риську міжльодовикову епоху. Його наслідком стало утворення цього нині вже зрілого рельєфу, який спостерігається вище рівня найдавнішої 6-ї тераси Дністра. Підняття встановлено на основі гіпсометрії алювію цієї тераси – найдавнішого осада, який відкладався на цій території після відступу сарматського моря. За даними Ю. Полянського, це була нерозчленована, злегка нахилена на південний схід прибережна рівнина. Під час відкладання алювію Дністер протікав північніше нинішнього свого розташування і, не маючи ще чітко вираженої долини, в наслідок підняття зміщувався до півдня. Це підняття було нерівномірним, про що свідчать численні приклади порушення первинного рівня залягання галечникового покриву шостої тераси Дністра, пов'язані з локальними тектонічними деформаціями. На основі гіпсометрії алювію цієї тераси амплітуду підняття він оцінював в 60-70 м.

Друге підняття Подільського Придністров'я відбулося у пізньому плейстоцені, в рис-нормську міжльодовикову епоху. Воно, на відміну від першого, одночасно охопило всю досліджену територію. Загальне підняття супроводилось антиклінальним згином поверхні на лінії Золотий Потік-Чернелиця, яка співпадає з тектонічною лінією Бердо-Нароль В. Тессейра. Тут в районі Коначинці-Чернелиця воно досягло максимальної амплітуди (160-170 м), викликаний ним підняттям другий ерозійний цикл, зумовив глибоке врізання долини Дністра і його подільських приток, надавши їм сучасного вигляду. Максимум підняття Ю. Полянський встановив по деформації 6-ї тераси Дністра в районі Чернелиці. Таким чином, дослідник (вспіра за Е. Ромером і С. Рудницьким) відмічає плейстоценову активність лінії Бердо-Нароль (сам В. Тессейр вважав її дислокацією третинного віку).

Звичайно, з погляду сучасного рівня геологічної і географічної науки окремі висновки Ю. Полянського про розвиток новітніх рухів на Поділлі, кількість, вік і висоти терас Дністра децю змінені і уточнені на основі нових даних [3,4], але вони не втратили свого значення й тепер після 75 років з часу їх опублікування.

Результати своїх геолого-географічних досліджень Придністровського Поділля Ю. Полянський опублікував в ряді статей, але найповніше вони викладені в монографії "Подільські етюди: тераси, леси і морфологія Поділля над Дністром" [8]. Крім цього, його перу належить великий розділ "Геологія України" в книзі В. Кубійовича "Географія України й суміжних земель", статті в Енциклопедії Українознавства та інших виданнях.

Прибувши у 1947 р. в Аргентину, Ю. Полянський, як і раніше в Україні, знову став польовим геологом. Майже десять років він працював в Андах, ґрунтовно вивчив їх стратиграфію, неотектоніку і геоморфологію. Це дало йому можливість запропонувати свою оригінальну модель їх походження, яка була високо оцінена спеціалістами. Тут він опублікував декілька десятків наукових праць. Усі вони написані іспанською та англійською мовами і чекають своїх дослідників, як і весь його життєвий і творчий шлях. Його дослідження були високо оцінені геологічною громадськістю й урядом Аргентини. Ю. Полянського було обрано академіком АН Аргентини, почесним членом Асоціації Геологів Аргентини, членом-кореспондентом Асоціації Геологів Мендози, відзначено урядовою нагородою.

Археологічні дослідження

Юрій Полянський був відомим археологом. Археологічні дослідження він проводив паралельно з геологічним, тому в більшості його геологічних праць по Придністров'ю є дані про археологічні знахідки, а ряд статей повністю присвячено питанням археології. Співставивши карту палеолітичних стоянок з картою виходів на поверхню

верхньокрейдових відкладів, що містять у собі конкреції кремню, Ю. Полянський прийшов до важливого висновку про тісну залежність первісної людини від наявності і характеру сировинної бази для знарядь праці. За його даними, креміль із Західного Поділля транспортувався і в інші місцевості.

Узагальнюючи дані про геологічні умови знаходження палеолітичних стоянок, він виділив і охарактеризував окрему Подільсько-Бесарабську провінцію в якій на той час нараховувалось 126 місцезнаходжень. У ній він виділив три групи: Західно-Подільську, в якій нараховувалось 70 місцезнаходжень, Східно-Подільську, де було відомо 44 низькопалеолітичних місцезнаходження і Південно-Східну (22 місцезнаходження). Ці місцезнаходження він пов'язав з виходами сеноманського кремню сировини для виготовлення знарядь. Для свого часу це був дуже важливий висновок який підтвердився пізнішими дослідженнями [14].

Аналіз топографічних умов знаходження палеолітичних поселень привів Ю. Полянського до думки про те, що первісні мисливці селились на відкритих до сонця місцях, переважно на південно-західних схилах, недалеко від води (біля річок, потічків, озер). Він висунув ряд важливих тверджень стосовно класифікації палеолітичних поселень, виділивши стоянки, тимчасові стійбища й майстерні; звернув увагу на функціональні особливості окремих ділянок поселень, зокрема, місця для проживання (житла), ділянки з вогнищами, місця виготовлення кам'яних знарядь (виробничі центри), периферійні ділянки; виявив зв'язки давнього населення Поділля й Центральної Європи, що здійснювалися через карпатські перевали тощо.

Підсумовуючи вище сказане зауважимо, що Ю. Полянський ставив і намагався розв'язати ряд суттєвих наукових проблем в галузі археології. Зокрема: виділення палеолітичних провінцій, в'яснення питання про густоту палеолітичних поселень та пояснення причин, що викликали це явище, визначення шляхів пересування і напрямів заселення, визначення характеру взаємозв'язків давніх груп, розмірів і типів поселень, характеру фізико-географічних умов існування палеолітичної людини [10], її господарської діяльності, геологічного часу терас і відкладів, що їх покривали та ін. Він досяг на цьому шляху вагомих результатів. Ряд його праць не втратив актуальності і в наш час.

На жаль, за колишнього тоталітарного режиму всі його праці були вилучені з бібліотек, а його ім'я як вченого – з геологічних, географічних, археологічних та інших видаць, тому й тепер залишаються недоступними для широкого кола читачів. Інші були видані іспанською, німецькою, польською та англійською мовами і теж недоступні широкому загалу. Настав час зібрати їх і перевидати рідною мовою в незалежній Соборній Українській Державі.

Література:

1. Автолюк Н.В. Українське культурне життя в "Генеральній Губернії" (1939-1944 рр.): За матеріалами періодичної преси. – Львів, 1997. – 232 с.
2. Вісник НТШ. – Львів, 1995. – ч.11-12. – С.16
3. Гофштейн І.Д. Неотектоніка і морфогенез Верхнього Придністров'я. – К.: Вид-во АН Української РСР, 1962. –132 с.
4. Гофштейн І.Д. Неотектоніка Західної Волино-Подолли. – К.: Наукова думка, 1979. – 156 с.
5. Демедюк Микола. Дійсний член НТШ – Юрій Полянський// Вісник НТШ. – Львів, 1995. – ч.12-13. – С.10-11,22.
6. Пастернак Ярослав. Те, що розкрили підземний архів України (пам'яті видатних археологів України). // Проблеми української культури. – Детройт, 1976. – С.10.
7. Полянський Юрій. Геологічно-морфологічні помічення в районі Новосілки Костюкової і дилувіальна циклічна схема полудневого Поділля. // Збірн. Фізіограф. Комісії НТШ. Вип.1. –Львів, 1925. – С.3-24.
8. Полянський Юрій. Подільські етюди.// Збірн. матем.-природописн.-лікарськ. секції НТШ.

– Львів, 1929, т. XX. – С.1-165.

9. Полянський Юрій. Нові археологічні знахідки з Галичини. Зап. НТШ, т.149,1928. – С.9-38.
10. Полянський Юрій. Реконструкція географічного середовища молодшого палеоліту Подільського-Бесарабської провінції.// Праці географ. комісії НТШ у Львові, Вип.1. – Львів, 1935. – С.3-19.
11. Свинко Йосип. Юрій Полянський – визначний український геолог і геоморфолог. // Тернопілля-96. Регіональний річник. – Тернопіль, 1996. – С.128-129.
12. Свинко Йосип. Микола Мельник – талановитий український природослідник, геолог і педагог. // Наукові записки ТДПУ. Серія: географія, №2. – Тернопіль, 2003. – С.8-12.
13. Ситник Олександр. Біля джерел формування палеолітичної науки в Україні (Юрій Полянський). // Постаті української археології. Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Вип.7. – Львів, 1998 – С.16-20.
14. Черниш Олександр. Археологічна діяльність Юрія Полянського. // Там само, – С.14-16.
15. Шаблій О.І. Володимир Кубійович: енциклопедія життя і творення. – Париж-Львів, 1996. – С.298-305.

Summary:

Y. Svyenko. YURIY POLYANSKYU – EMINENT UKRAINIAN GEOLOGIST, GEOMORPHOLOGIST AND ARCHEOLOGIST.

In the article has been described Y. Polyanskyu life, analyzed his scientific publications on geology, geomorphology and archeology. The resultants of his investigations have grate significant and scientific publications must reissue.

УДК 911.52:551.4

Петро ДЕМ'ЯНЧУК

ІСТОРИКО - ХРОНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОТОНІВ

Сучасне вчення про ландшафти збагачене уявленнями й поняттями про різні природні утворення ландшафтної організації географічної оболонки. Особливе місце в цьому плані належить ландшафтним утворам перехідних смуг – скотонам [38], або географічним екотонам (геоекотонам) [12], які у просторовому плані виступають “між’ядерними” з’єднувальними ланками, переходами між ландшафтними комплексами, їх каркасами. Географічні екотони, в нашому розумінні, це різнорангові утвори, які реалізуються у ландшафтному просторі-часі внаслідок активних взаємодій і взаємопроникнення різнорідних середовищ, що відбуваються на контактних поверхнях із характерною підвищеною напруженістю взаємозв’язків (субстантивних та інформаційних) і існують (виникають і розвиваються) із суміжними просторами в діалектичній єдності, кількісній та якісній функціональній взаємозалежності [9]. Їх дослідження, як вважають ряд науковців [4, 12, 24, 25 та ін.], належить до важливих, перспективних і провідних в ландшафтознавстві. Так, зокрема, на думку академіка К.К. Маркова [31], це одна з найцікавіших проблем фізичної географії. А концепцію “контактних (граничних) поверхонь”, у яких взаємодіють різні за складом речовини, енергетичні потоки, виникають різні пограничні ефекти, він вважав “поглядом у майбутнє географії”. Високої оцінки, на його думку, заслуговують досягнення океанологів у вивченні граничних поверхонь в океані (вода – кромка льоду, вода – атмосфера, та ін.), і наголошував на необхідності поглибленого вивчення цих природних явищ.

Метою нашого дослідження є ретроспективний розгляд проблеми дослідження скотонів – від витоків її в екології й до аналізу сучасних напрямків дослідження, які розробляються